

W jaki sposób otrzymuje się aminy aromatyczne?

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Animacja
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

W jaki sposób otrzymuje się aminy aromatyczne?

Co mają wspólnego aminy aromatyczne z kolorowymi ciastami?

Źródło: dostępny w internecie: pixabay.com, domena publiczna.

Co mają wspólnego aminy aromatyczne z kolorowymi ciastami? Te pierwsze to pochodne węglowodorów aromatycznych, które w swojej budowie posiadają grupę aminową — NH_2 , zastępującą jeden z atomów wodoru. Taką najprostszą aminą aromatyczną jest właśnie anilina, która jest wykorzystywana szczególnie w syntezie barwników. To dzięki nim możemy piec czerwone ciasta i ozdabiać je żółtym lub niebieskim kremem. Jednak barwniki stosuje się nie tylko w przemyśle spożywczym, ale również w odzieżowym.

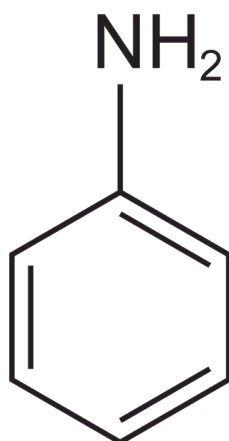
Twoje cele

- Scharakteryzujesz budowę i właściwości najprostszej aminy aromatycznej.
- Opiszysz właściwości chemiczne amin aromatycznych.
- Zaproponujesz metody otrzymywania amin aromatycznych.

Przeczytaj

Czym są aminy aromatyczne?

Wzór strukturalny aniliny

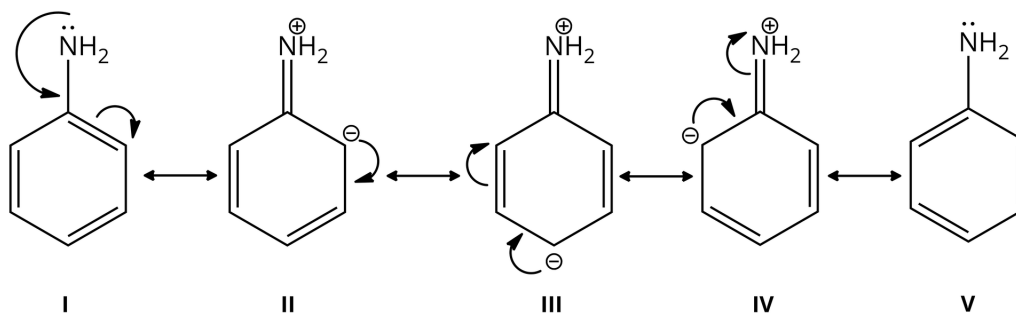
Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Najprostszą aminą aromatyczną jest fenyloamina, powszechnie zwana aniliną. Związek ten jest oleistą, bezbarwną cieczą o charakterystycznym zapachu zepsutych ryb, która na powietrzu brunatnieje. Zmiana barwy aniliny związana jest z jej utlenieniem utlenieniem przez tlen atmosferyczny, czego wynikiem są barwne zanieczyszczenia. Anilina słabo rozpuszcza się w wodzie, ale dobrze w alkoholu, eterze i benzenie. Jest [substancją toksyczną](#).

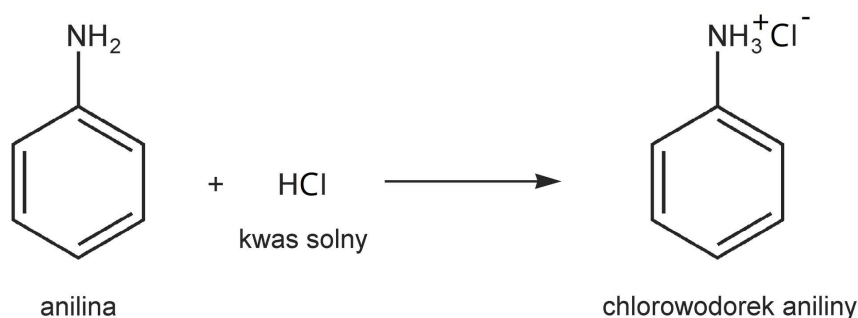
Właściwości chemiczne aniliny

Anilina i inne aminy aromatyczne wykazują słabszy charakter zasadowy niż aminy alifatyczne. Ich [odczyn](#) jest prawie obojętny, a zasadowość maleje wraz ze wzrostem [rzędowości](#) amin.

Anilina jako słaba zasada może reagować z kwasami w wyniku czego powstają sole. Obecność grupy aminowej powoduje zwiększenie reaktywności pierścienia aromatycznego podczas substytucji elektrofilowej. Anilina ulega reakcji polisubstytucji elektrofilowej.

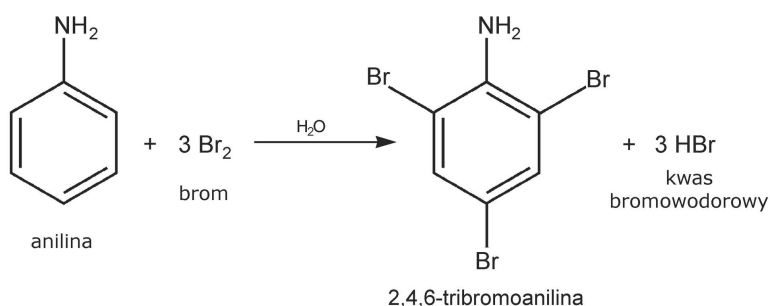

W aminach aromatycznych, na skutek oddziaływania elektronów π pierścienia benzenowego z wolną parą elektronową atomu azotu (sprzężenie elektronów π pierścienia z niewiążącą parą elektronów atomu azotu), zostaje osłabiona ich zdolność do wiązania protonu. Wynikiem tego jest ich mniejsza zasadowość.
 Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Reakcja aniliny z kwasem solnym potwierdza jej zasadowy charakter.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Anilina jako związek aromatyczny bierze udział w charakterystycznych dla tych związków reakcjach. Niektóre z nich zachodzą w sposób specyficzny, np. bromowanie w środowisku wodnym prowadzi do otrzymania 2,4,6-tribromoaniliny (nie jest możliwe zatrzymanie reakcji na etapie monobromowej pochodnej).

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Należy pamiętać, że grupa —NH_2 obecna w cząsteczce aniliny jako silnie aktywny podstawnik pierwszego rodzaju, kieruje w reakcjach substytucji elektrofilowej następny podstawnik na pozycję *orto* i *para*, ale np. podczas nitrowania powstaje również *m*-nitroanilina. W silnie kwaśnym środowisku reakcji następuje protonowanie grupy aminowej, która w tej formie (—NH_3^+) jest podstawnikiem drugiego rodzaju.

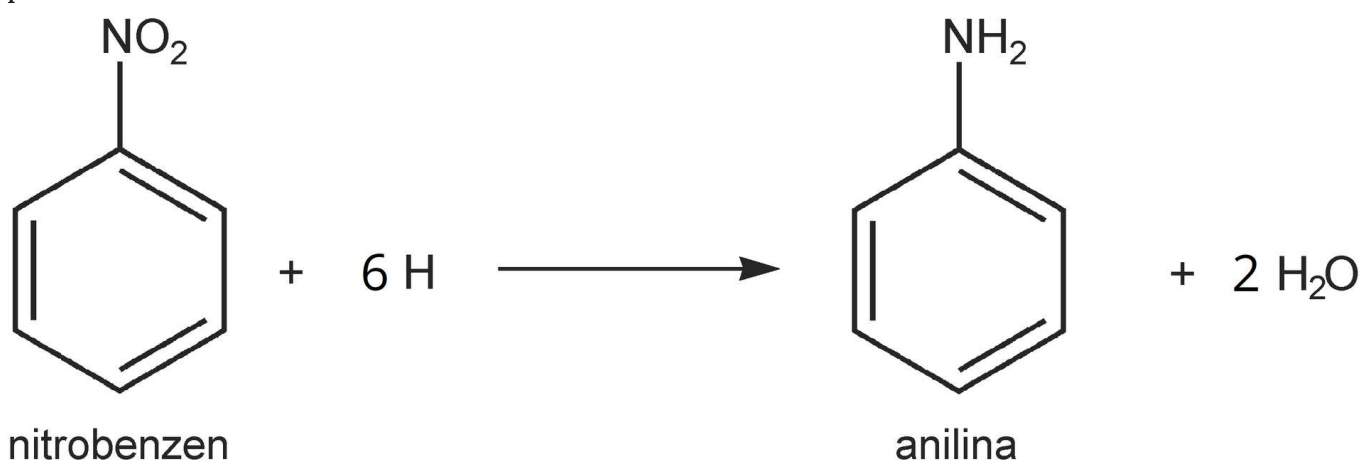
Ważne!

Nitrowanie aniliny nie jest praktyczną reakcją do otrzymania jej nitropochodnych. W silnie kwasowym środowisku, grupa aminowa —NH_2 przyjmuje

proton, skutkuje to powstaniem jonów anilinowych —NH_3^+ . Wynikiem przeprowadzenia reakcji nitrowania aniliny są trzy izomery *meta*, *orto* oraz *para*, oraz wydzielenie smoły.

Otrzymywanie aniliny

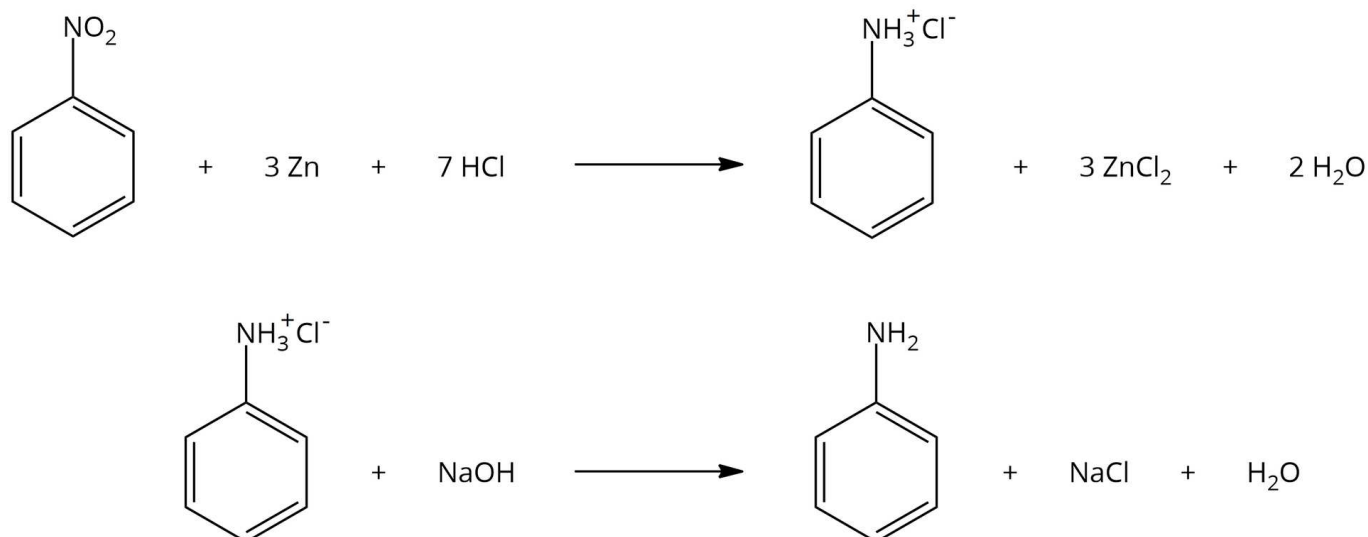
Anilina powstaje w wyniku **redukcji** nitrobenzenu, którą prowadzi się wodorem atomowym *in statu nascendi* (w chwili tworzenia, powstawania). Ogólny zapis tego procesu przedstawia równanie:

Równanie reakcji powstawania aniliny w wyniku reakcji redukcji nitrobenzenu

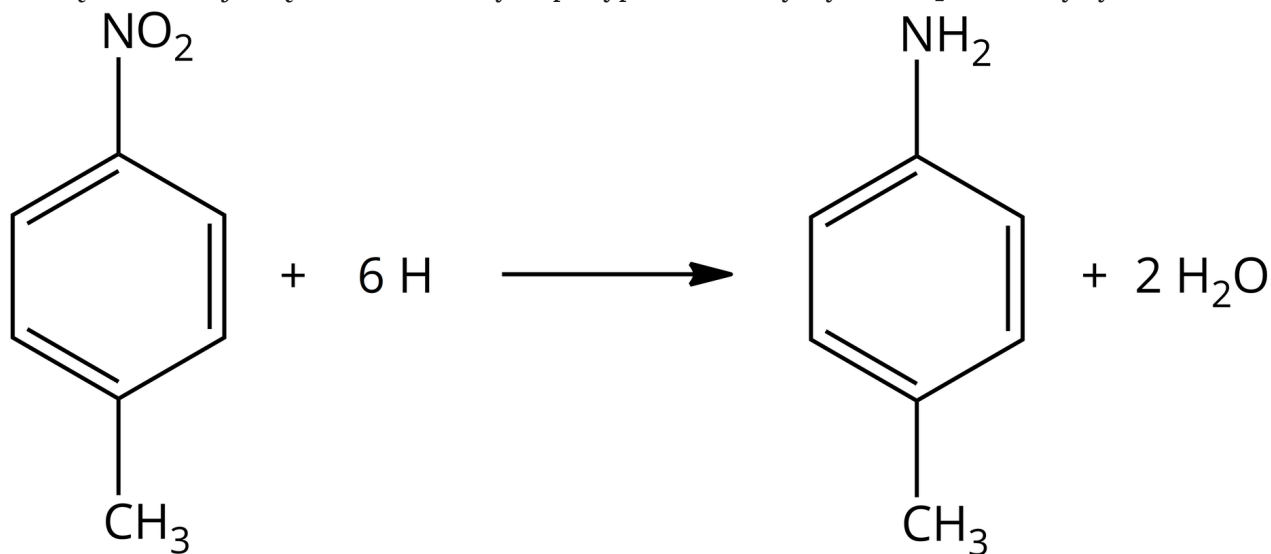
Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Atomowy wodór otrzymuje się w reakcji cynku lub żelaza z kwasem solnym. Dlatego pełny zapis redukcji nitrobenzenu przeprowadzanej za pomocą np. cynku i kwasu solnego, wygląda następująco:

Pełny zapis reakcji redukcji nitrobenzenu przeprowadzanej za pomocą, np. cynku i kwasu solnego.

Inne aromatyczne aminy również otrzymuje się przez redukcję odpowiedniego nitro związku. Dzieje się tak chociażby w przypadku otrzymywania *p*-toluidyny.

p-nitrotoluen

p-toluidyna

Równanie reakcji redukcji *p*-nitrotolenu

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

substancja toksyczna

substancja, która wprowadzona do organizmu, powoduje zaburzenia czynności fizjologicznych (chorobę), a nawet śmierć

odczyn

odczyn roztworu; cecha roztworu elektrolitu, zależna od równowagi między właściwościami kwasowymi a zasadowymi substancji rozpuszczonych w roztworze; odczyn roztworu wodnego może być kwaśny, zasadowy lub obojętny, w zależności od tego, czy przeważa stężenie (aktywność) uwodnionych jonów wodoru, często oznaczanych skrótowo symbolem H₃O⁺, czy jonów wodorotlenkowych OH⁻; odczynowi obojętnemu odpowiadają jednakowe stężenia tych jonów, to jest [H₃O⁺] = [OH⁻]

rzędowość

równa jest liczbie atomów wodoru przy atomie azotu, zastąpionych atomami węgla; aminy I-rzędowe określone są wzorem RNH₂, aminy II-rzędowe wzorem R₂NH, a aminy III-rzędowe – R₃N (R – alkil lub aryl)

redukcja

elektronacja; chemiczny proces, który polega na pobraniu elektronu (elektronów) przez jon lub atom, w wyniku czego maleje stopień utlenienia pierwiastka

reakcje sprzężenia

zwyczajowe określenie niektórych reakcji kondensacji, prowadzących do wytworzenia wiązania węgiel-węgiel lub węgiel-heteroatom

izomeria *orto-*, *meta-*, *para-*

rodzaj izomerii konstytucyjnej; związana z położeniem podstawników w pierścieniu benzenowym; izomer *orto* (w nazwach ***orto-*** lub *o-*) oznacza cząsteczkę z podstawnikami w pozycjach 1 i 2; *meta* (***meta-***, *m-*) w pozycjach 1 i 3; *para* (***para-***, *p-*) w pozycjach 1 i 4

podstawnik pierwszego rodzaju

kierują następnym podstawnikiem w pozycje *orto* i *para* względem siebie

podstawnik drugiego rodzaju

kierują następnym podstawnikiem w pozycję *meta* względem siebie

sekszet elektronowy

sześć elektronów znajdujących się w układzie, połączonych i zdelokalizowanych orbitali π , występującym w cyklicznych cząsteczkach aromatycznych związków organicznych

Bibliografia

Encyklopedia PWN

Krzeczkowska M., Loch J., Mizera A., *Chemia. Repetytorium. Liceum – poziom podstawowy i rozszerzony*, Warszawa – Bielsko-Biała 2010.

Morrison R.T., Boyd R.T., *Chemia organiczna Tom 1*, PWN Warszawa 1990

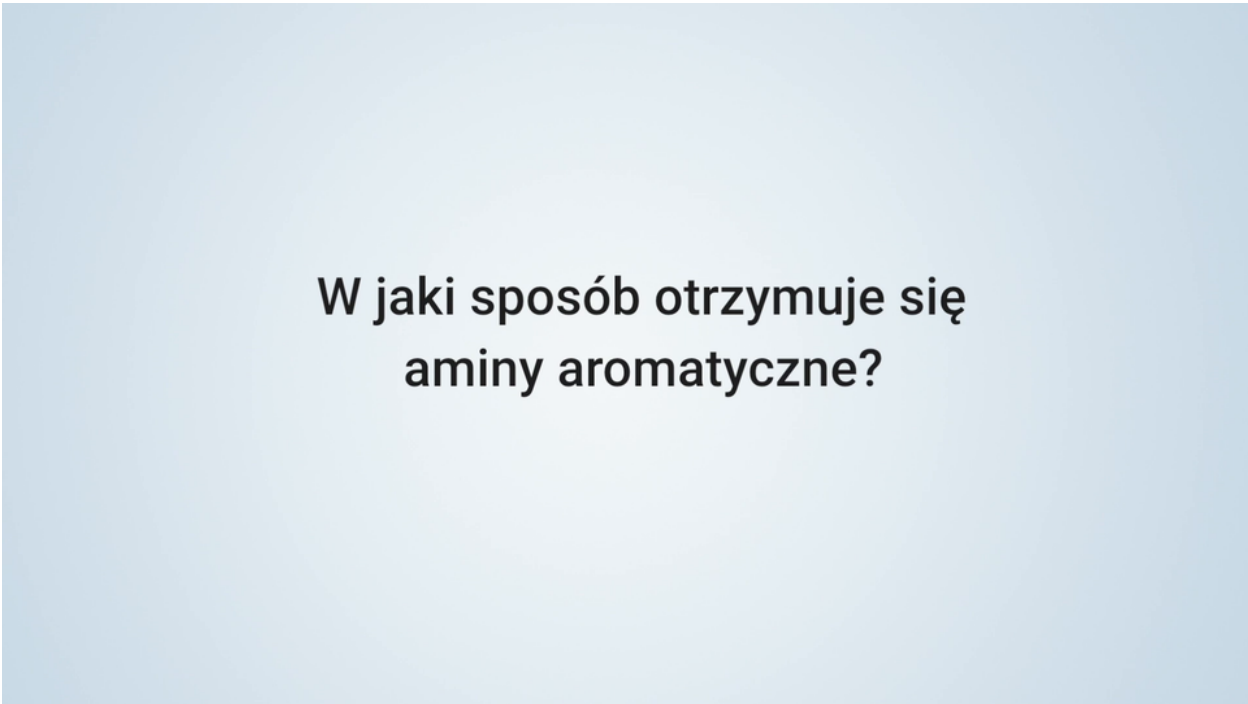
Animacja

Polecenie 1

Zastanawiałeś się kiedyś, w jaki sposób otrzymuje się aminy aromatyczne i dlaczego stosuje się inne metody niż w przypadku amin alifatycznych?

Trwa wczytywanie danych ..

W jaki sposób otrzymuje się
aminy aromatyczne?

Film dostępny pod adresem </preview/resource/Rq9uQoQmJabZp>

Animacja pt. *W jaki sposób otrzymuje się aminy aromatyczne.*

Źródło: reż. GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Animacja dotyczy metod otrzymywania amin alifatycznych.

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

W oparciu o zamieszczone wartości stałych dysocjacji oceń prawdziwość zdań dotyczących zasadowości amin według teorii Brønsteda, zaznaczając „Prawda”, jeśli zdanie jest prawdziwe lub „Fałsz”, jeśli jest fałszywe.

Wzór kwasu/zasady	Stała dysocjacji K
NH_3	$2,6 \cdot 10^{-5}$
CH_3NH_2	$4,4 \cdot 10^{-4}$
$(\text{C}_2\text{H}_5)_3\text{N}$	$7,4 \cdot 10^{-4}$
$\text{C}_6\text{H}_5\text{NH}_2$	$3,8 \cdot 10^{-10}$
$\text{C}_2\text{H}_5\text{NH}_2$	$4,7 \cdot 10^{-4}$

Zdanie	Prawda	Fałsz
Słabszą zasadą od wody jest amoniak, a silniejszą zasadą od metyloaminy jest anilina.	☐	☐
Aminy są silniejszymi zasadami od wody.	☐	☐
Alkiloaminy są silniejszymi zasadami niż amoniak.	☐	☐
Aminy aromatyczne są słabszymi zasadami niż aminy alifatyczne lub amoniak.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Pirydyna należy do związków heterocyklicznych. Znając jej sumaryczny wzór C_5H_5N , zaproponuj wzór strukturalny, a następnie odpowiedz na pytanie, czy pirydyna należy do związków aromatycznych? Odpowiedź uzasadnij.

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 3

W trzech probówkach znajdują się roztwory wodne następujących substancji: metanoaminy, etanolu i fenolu. Czy za pomocą uniwersalnego papierka wskaźnikowego można zidentyfikować te substancje? Odpowiedź uzasadnij, pisząc odpowiednie równania reakcji.

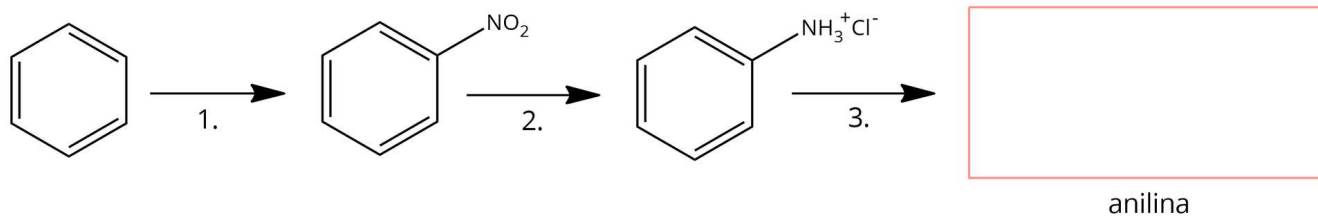
Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 4

Najprostszą aminą aromatyczną jest anilina, czyli aminobenzen. Zapisz wzór półstrukturalny tego związku, a następnie równania reakcji jej otrzymywania z benzenu, które przedstawiono na poniższym schemacie.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Odpowiedź zapisz w zeszyte do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 5

Tyrozyna to aminokwas, który w swojej budowie zawiera pierścień aromatyczny. Ulega więc reakcji nitrowania, która jest charakterystyczna dla związków aromatycznych.

Na podstawie schematu doświadczenia oraz tego, że:

A. grupa —OH jest w tym przypadku grupą dominującą pod względem efektu kierującego podstawniki w pierścieniu aromatycznym;

B. jonizacja dotyczy jedynie grupy hydroksylowej dołączonej bezpośrednio do pierścienia aromatycznego.

Zapisz wnioski i równania reakcji zachodzących w obu probówkach. Eksperyment został przeprowadzony z udziałem tyrozyny, której wzór półstrukturalny również przedstawiono poniżej.

HNO₃(steż)

1.

roztwór tyrozyny

NH₃(aq)

2.

produkt reakcji 1

Wzór półstrukturalny tyrozyny:

Oc1ccc(cc1)CC(N)C(=O)O

Obserwacje:
Roztwór zmienia barwę na żółtą, a po dodaniu NH₃(aq) na pomarańczową.

Źródło: GroMar Sp. z o. o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 6

Celem zbadania właściwości fenyloaminy (aniliny) przeprowadzono następujące reakcje chemiczne:

- A. Do probówki z fenyloaminą wprowadzono kwas solny.
- B. Do uzyskanego roztworu w doświadczeniu A dodano roztwór wodny wodorotlenku sodu.
- C. Do probówki z fenyloaminą dodano kilka kropli wody bromowej.

Opisz obserwacje do powyższych reakcji chemicznych. Napisz równania reakcji, jakie zaszyły w probówkach i nazwij utworzone związki organiczne. Podaj wniosek dotyczący właściwości fenyloaminy.

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 7

Anilina powstaje w wyniku redukcji nitrobenzenu, którą prowadzi się wodorem atomowym. Atomowy wodór otrzymuje się w reakcji cynku lub żelaza z kwasem solnym. Zaproponuj pełny zapis reakcji redukcji nitrobenzenu, przeprowadzanej za pomocą cynku i kwasu solnego, prowadzący do otrzymania aniliny.

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 8

Jednym ze sposobów otrzymywania aniliny jest reakcja benzamidu z wodą bromową w obecności wodorotlenku potasu. Napisz równanie reakcji otrzymywania aniliny tym sposobem.

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Dla nauczyciela

Scenariusz zajęć

Autor: Krzysztof Błaszczak

Przedmiot: chemia

Temat: W jaki sposób otrzymuje się aminy aromatyczne?

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

XVIII. Związki organiczne zawierające azot. Uczeń:

5) pisze równania reakcji otrzymywania amin alifatycznych (np. w procesie alkilowania amoniaku) i amin aromatycznych (np. otrzymywanie aniliny w wyniku reakcji redukcji nitrobenzenu).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- charakteryzuje najprostszą aminę aromatyczną;
- opisuje właściwości chemiczne amin aromatycznych;
- proponuje metody otrzymywania amin aromatycznych.

Strategie nauczania:

- asocjacyjna.

Metody i techniki nauczania:

- pogadanka;
- analiza materiału źródłowego;

- animacja;
- ćwiczenia uczniowskie;
- mapa pojęć;
- tarcza strzelnicza.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca zbiorowa.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do Internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, kreda/marker;
- rzutnik multimedialny.

Przebieg zajęć

Faza wstępna:

1. Zaciekawienie i dyskusja. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: Co mają wspólnego aminy aromatyczne z kolorowymi ciastami?
2. Rozpoznanie wiedzy wyjściowej uczniów. Uczniowie odpowiadają na pytanie: Co to są związki aromatyczne?
3. Ustalenie celów lekcji. Nauczyciel podaje temat zajęć i wspólnie z uczniami określa cele lekcji, które zapisują sobie w portfolio.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy multimedialnej animację „W jaki sposób otrzymuje się aminy aromatyczne?”. Po jej projekcji nauczyciel zadaje przykładowe pytania: Dlaczego amin aromatycznych nie można otrzymać w reakcji fluorowcopochodnych benzenu z amoniakiem? Jakie są metody otrzymywania amin aromatycznych? Jakie substancje redukujące można stosować w reakcji redukcji grupy nitrowej? Na czym polega reakcja selektywnej redukcji jednej grupy nitrowej w dinitropochodnych benzenu?
2. Uczniowie samodzielnie wykonują ćwiczenia zawarte w medium.
3. Uczniowie analizują treści w e-materiale pod kątem właściwości aniliny i otrzymywania aniliny. Po wyznaczonym czasie nauczyciel zapisuje hasło na tablicy – właściwości aniliny, a uczniowie podchodzą do tablicy i tworzą mapę pojęć.
4. Chętni lub wyznaczeni uczniowie podchodzą do tablicy i zapisują przykładowe równania reakcji otrzymywania aniliny.

5. Uczniowie pracując w parach, wykonują zadania z części „Sprawdź się”. Nauczyciel może wyświetlić treść poleceń na tablicy multimedialnej. Po każdym przeczytanym poleceniu nauczyciel daje uczniom określony czas na zastanowienie się, a następnie chętny uczeń z danej pary udziela odpowiedzi/prezentuje rozwiązanie na tablicy. Pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej, proponując ewentualnie swoje pomysły. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej. Ćwiczenia, których uczniowie nie zdążą wykonać podczas lekcji mogą być zlecone do wykonania w ramach pracy domowej.

Faza podsumowująca:

1. Tarcza strzelnicza. Celem tej metody jest bardzo szybkie uzyskanie informacji zwrotnej. Uczniowie na tarczy strzelniczej zawieszanej w sali lekcyjnej, z użyciem małych kolorowych samoprzylepnych karteczek, zaznaczają w skali od 0 do 10 swoje „strzały”. Koło można podzielić na części, w których oceniać można różne aspekty pracy, np. przydatność, atrakcyjność, stopień trudności materiału, zaangażowanie uczniów, zainteresowanie tematem, stopień opanowania zagadnienia wynikający z zamierzonych do osiągnięcia celów lekcji, itp. Nauczyciel może odnieść się do tego ogólnie na podsumowanie.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują pozostałe ćwiczenia w e-materiale – „Sprawdź się”, których nie zdążyli wykonać na lekcji.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Animację uczniowie mogą wykorzystać podczas przygotowania się do lekcji czy pracy kontrolnej. Uczniowie nieobecni na lekcji mogą multimedium wykorzystać w ramach uzupełnienia luk kompetencyjnych.

Materiały pomocnicze:

1. Nauczyciel przygotowuje planszę z tarczą strzelniczą (poniżej przykład) oraz małe kolorowe samoprzylepne karteczki dla uczniów.
2. Przykład tarczy strzelniczej:

Plik o rozmiarze 26.25 KB w języku polskim